

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ДИЗАЙНУ

Навчально-методичний посібник

з дисципліни

«Універсальний дизайн»

для здобувачів освітнього ступеня «магістр» спеціальності 022 «Дизайн»
освітньої програми «Дизайн і візуальна культура»
усіх форм навчання

Черкаси 2024

УДК 7.012:364.694](07)

Н 15

Упорядники: **Чугай Н.М.**, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну
Яковець І.О., доктор мистецтвознавства, професор, завідувач
кафедри дизайну ЧДТУ

Рецензент: к.мист., доцент Луговський О.Ф.

Н 15

Навчально-методичний посібник з дисципліни «Універсальний дизайн» для здобувачів освітнього ступеня магістра спеціальності 022 «Дизайн» освітньої програми «Дизайн і візуальна культура» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / [Упоряд.: Н.М. Чугай, І.О. Яковець]; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2024. – 64 с. – Назва з титульного екрана.

Викладено навчальні матеріали теоретичного курсу універсального дизайну, подано методичні рекомендації до виконання практичних завдань та лабораторних робіт з дисципліни «Універсальний дизайн», наведено перелік рекомендованої літератури та приклади виконання завдань.

Для студентів спеціальності 022 «Дизайн» освітньої програми «Дизайн і візуальна культура» усіх форм навчання.

УДК 7.012:364.694](07)

В авторській редакції.

Виробничо-практичне

електронне видання

мережного використання

СТРУКТУРА, ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ВСТУП	4
ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМА 1. ІНВАЛІДНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ДОСТУПНОСТІ	6
ТЕМА 2. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ДОСТУПНОСТІ» ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ	19
ТЕМА 3. ДОСТУПНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНОГО, ПРЕДМЕТНОГО ТА АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА	21
ТЕМА 4. ТРАНСПОРТНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДОСТУПНІСТЬ	24
ТЕМА 5. РОЗВИТОК УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ	31
ТЕМА 6. ПРИНЦИПИ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40
ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ	41
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	43
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ	44
ДОДАТКИ	46

ВСТУП

Дисципліна „**Універсальний дизайн**” є лекційно-практичним курсом, де спеціальна підготовка дизайнерів у комплексі навчальних дисциплін створює фундамент для формування пропозиції по виконанню в подальшому завдань рішення об’єктів на основі принципів універсального дизайну. Методика викладання дисципліни припускає виконання необхідних завдань з універсального дизайну, що базуються на визначенні принципів з урахуванням вимог людей з особливими потребами з метою приведення стану об’єкту до ергономічно, екологічно та соціально ефективного режиму його використання. Робота над визначенням необхідних вимог людей з особливими потребами є тематичним завданням дисципліни 2 семестру. Методика викладання модулів дисципліни містить викладення лекційного матеріалу, проведення аналізу аналогів з літератури, з натури та самостійне практичне завдання з підготовки пропозиції вдосконалення рішення об’єкту відповідно до принципів універсального дизайну.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «**Універсальний дизайн**» є дизайн-проектування предметів, середовища, транспорту, програм та послуг, для забезпечення їх максимально можливою мірою придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації.

Міждисциплінарні зв’язки: навчальна дисципліна «**Універсальний дизайн**» за структурно-логічною схемою підготовки магістрів спеціальності 022 «Дизайн» формує фундаментальні практичні навички у засвоєнні базових знань з питань доступності та універсального дизайну — принципів створення відкритого та інтегрованого суспільства для всіх, котрі дозволять у подальшому створювати різноманітні дизайнерські об’єкти згідно поставлених перед студентом проектних завдань з дисциплін «Арт-об’єкти в інтер’єрі, екстер’єрі та медіапросторі», «Сучасні дизайнерські та мистецькі практики».

Метою викладання навчальної дисципліни «**Універсальний дизайн**» є – формування, в комплексі з іншими навчальними дисциплінами підготовки магістра, фахівця, підготовленого для творчої проектної роботи в галузі дизайну, до проектно-дослідницької, наукової роботи та до використання наукових досягнень і передового досвіду в питаннях інвалідності, універсального дизайну та доступності.

Завдання викладання навчальної дисципліни «**Універсальний дизайн**» полягає в засвоєнні і дотриманні принципів універсального дизайну при проектуванні предметів, середовища, транспорту, програм та послуг.

У навчально-методичних рекомендаціях «**Універсальний дизайн**» подано програму курсу для студентів магістратури освітньої програми «**Дизайн і**

візуальна культура», а також теоретичний матеріал, який можна використати під час його викладання: новітні погляди на питання інвалідності та доступності; питання доступності архітектурного середовища, транспорту, інформації; законодавча база, яка регулює питання доступності; історія становлення концепції універсального дизайну та його принципи тощо.

Підготовка та розробка навчально-методичних рекомендацій до курсу «Універсальний дизайн» продиктовано потребами сьогодення, яке вимагає істотних змін у підходах до подолання інституційних та фізичних бар'єрів, а також удосконалення професійної підготовки з цих питань фахівців шляхом закріплення стратегії універсального дизайну.

ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН»

ТЕМА 1. ІНВАЛІДНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ДОСТУПНОСТІ.

Поняття «інвалідність».

Поняття «маломобільні групи населення».

Конвенція ООН про права інвалідів.

Поняття «доступність».

Інвалідність: Це стійкий розлад функцій організму, зумовлений захворюванням, наслідком травм або з уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті [Поняття «інвалідність» - Пошук \(bing.com\)](#). Інвалідність використовують щодо осіб з інвалідністю, включаючи тих, хто має стійкі фізичні, ментальні, інтелектуальні або сенсорні порушення [[Як називати людей з інвалідністю | Інститут масової інформації \(imi.org.ua\)](#)].

Термін “інвалідність” використовують щодо осіб з інвалідністю, включаючи тих, хто має стійкі фізичні, ментальні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які при взаємодії з різними бар’єрами в навколишньому середовищі, поведінці, ставленні перешкоджають повній та ефективній участі людей з інвалідністю в житті суспільства нарівні з людьми без інвалідності.

Говорячи про людей з інвалідністю, варто використовувати “people first language”, тобто мову, в якій на першому місці завжди є людина: дівчина на інвалідному візку, а не інвалід-колясочник; Гліб, у якого аутизм, а не аутист; учениця з інвалідністю, а не “децепешниця”. І взагалі використовувати згадки про інвалідність чи певні порушення варто лише тоді, коли це вкрай потрібно, адже інвалідність не є єдиною, а головне – зовсім не основною характеристикою людини, тому не варто постійно на ній робити акцент.

Коректна мова з тематики інвалідності в Україні лише формується. Коректними термінами ми можемо вважати ті, які закріплені Конвенцією ООН “Про права людей з інвалідністю”. Це міжнародний стандарт, який є найбільш прийнятним на сьогодні, саме його можна брати за основу, пишучи чи говорячи про інвалідність, але тільки англійською мовою (Convention On The Right Of Persons With Disabilities), тому що переклад українською не є правильним.

Отже, треба уникати ярликів, медичних діагнозів, збірних і “художніх образів”, не варто вдаватися до драматизації, жалю чи героїзації, описуючи життя людини з інвалідністю.

Говорячи про групу людей з певними порушеннями (зору, слуху, опорно-рухового апарату, ментальними чи сенсорними), слід пам'ятати, що кожного представника/представниці такої групи своє окреме життя, власний унікальний досвід, якого найчастіше може не бути в іншій людині з подібними порушеннями. Тому не варто спосіб життя, різні обставини та випадки однієї людини робити характерними для всієї групи.

І найважливіше – треба пам'ятати, що кожна людина з інвалідністю – це така ж людина, як і без інвалідності.

2. Поняття «маломобільні групи» часто плутають, вважаючи синонімом до поняття «люди з інвалідністю». Втім, це не зовсім так.

Кожен з нас в певні періоди життя належить або може належати до таких людей. Уявіть, маломобільними в тій чи іншій мірі може вважатися від 30 до 50 відсотків українців.

До маломобільних груп відносяться особи, які відчувають труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуг, сприйнятті необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі.

Це можуть бути люди літнього віку, особи з тимчасовими погіршеннями здоров'я (через травму чи хворобу), вагітні жінки, діти до 7 років, люди з нестандартними розмірами тіла та інші.

Функціональні обмеження можуть бути пов'язані з фізичними особливостями людини (інвалідність, літній вік, нестандартні розміри тіла), або її тимчасовими станами (травма, стрес, вагітність).

Робити маломобільними нас можуть невдало сконструйовані простори та приміщення. Наприклад, коли особам, які пересуваються на кріслі колісному, або дітям складно спілкуватися з фахівцями за високою реєстраційною стійкою. Або коли батьки не можуть спустити дитячий візочок сходами в багатоквартирному будинку через відсутність ліфту та пандусів.

Важливим на шляху до створення безбар'єрного простору в Україні є облаштування об'єктів фізичного оточення та навколишнього середовища за принципами універсального дизайну, який враховує потреби всіх груп у суспільстві, у тому числі маломобільних.

Міжнародний досвід свідчить про те, що розбудова безбар'єрного простору – це нагальна вимога часу та потужна рушійна сила для розвитку країни. Адже безбар'єрність створює можливості для залучення до активного суспільного життя величезної кількості людей, чий потенціал раніше не використовувався повною мірою. В першу чергу це стосується маломобільних груп населення. Адже вони стикаються з бар'єрами більше за інших [Маломобільні групи населення – хто це? \(minjust.gov.ua\)](http://minjust.gov.ua).

Серед загальної кількості населення вони становлять:

- особи з інвалідністю — 10—15 % ;
- особи з тимчасовими порушеннями здоров'я — 1.5%;
- вагітні — майже 1%;
- особи похилого віку (пенсіонери) — 30—40% ;
- батьки з дитячими колясками — майже 1%;
- у більшості країн Європи до цієї групи належать діти дошкільного віку. В Україні їх нараховується понад 2 млн

13 грудня 2006р. Організація Об'єднаних Націй прийняла Конвенцію про права людей з інвалідністю та Факультативний протокол до неї. Прийняття Конвенції ствердило «зміну парадигми» у ставленні та підходах до осіб з інвалідністю в багатьох країнах світу. Україна ратифікувала документ 16 грудня 2009 р., який набрав чинності 6 березня 2010 року.

Конвенція ООН про права інвалідів: Ціль цієї Конвенції полягає в заохоченні, захисті та забезпеченні повного та рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини та основних свобод [[Конвенція про права осіб з інвалідністю — Конвенції та угоди — Декларації, Конвенції, Угоди та інші правові матеріали \(un.org\)](#)]. Всього має 50 статей. Зупинимося докладніше на основних.

Стаття 1

Мета

Метою цієї Конвенції є заохочення, захист і забезпечення повного і рівного здійснення всіх прав людини і основних свобод усіма особами з інвалідністю, а також сприяння повазі до притаманної їм гідності.

Особи з інвалідністю – це особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які під впливом різних бар'єрів можуть перешкоджати їх повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими.

Стаття 2

Визначення

Для цілей цієї Конвенції:

«комунікація» включає використання мов, текстів, шрифту Брайля, тактильного спілкування, великого шрифту, доступних мультимедіа, а також друкованих матеріалів, аудіозасобів, звичайної мови, читачів, а також доповнених та альтернативних методів, способів і форматів спілкування, включаючи доступні інформаційно-комунікаційні технології;

"мова" включає розмовну мову та мову жестів та інші форми нерозмовних мов;

«Дискримінація за ознакою інвалідності» означає будь-яке розрізнення, виключення або обмеження за ознакою інвалідності, метою або наслідком якого є відступ або анулювання визнання, користування або здійснення, нарівні з іншими, всіх прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадянській чи будь-якій іншій сферах. Вона включає всі форми дискримінації, включаючи відмову в розумному пристосуванні;

«Розумне пристосування» означає внесення необхідних і належних змін і коригувань, якщо це необхідно в конкретному випадку, без накладення непропорційного або надмірного тягаря, з метою забезпечення користування або користування особами з інвалідністю нарівні з іншими всіма правами людини та основними свободами;

«Універсальний дизайн» означає проектування об'єктів, середовищ, програм і послуг, спрямоване на те, щоб зробити їх максимально придатними для використання для всіх людей без необхідності адаптації або спеціального дизайну. «Універсальний дизайн» не виключає допоміжних пристроїв для певних груп інвалідів, де це необхідно.

Стаття 3

Загальні принципи

Принципами цієї Конвенції є:

- a) повага до гідності, властивої людській особі, її особистої автономії, включаючи свободу робити власний вибір, і незалежність;
- (b) недискримінація;
- в) повна та ефективна інклюзія та інклюзія в суспільство;
- d) повага до характеристик людей з інвалідністю та прийняття їх як частини людського різноманіття та частини людства;
- r) рівність можливостей;
- (f) доступність;
- (g) гендерна рівність;
- h) повага до розвитку здібностей дітей з інвалідністю та повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою ідентичність.

Стаття 4

Загальні обов'язки

1. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати і сприяти повному здійсненню всіх прав людини і основних свобод усіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. З цією метою держави-учасниці зобов'язуються:

Стаття 5

Рівність і недискримінація

1. Держави-учасниці визнають, що всі люди рівні перед законом і перед ним і мають право на рівний захист і користування законом без будь-якої дискримінації.

2. Держави-учасниці забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності та гарантують особам з інвалідністю рівний та ефективний правовий захист від дискримінації за будь-якою ознакою.

3. З метою сприяння рівності та усунення дискримінації держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення розумного пристосування.

4. Конкретні заходи, необхідні для прискорення або досягнення фактичної рівності осіб з інвалідністю, не вважаються дискримінацією в розумінні цієї Конвенції.

Стаття 6

Жінки з обмеженими можливостями

1. Держави-учасниці визнають, що жінки та дівчата з інвалідністю піддаються множинній дискримінації, і у зв'язку з цим вживають заходів для забезпечення повного та рівного здійснення ними всіх прав людини та основних свобод.

2. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення повного розвитку, просування та розширення прав і можливостей жінок з метою гарантування їм здійснення та здійснення прав людини та основних свобод, викладених у цій Конвенції.

Стаття 7

Діти з обмеженими можливостями

1. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення повного здійснення дітьми з інвалідністю всіх прав людини та основних свобод нарівні з іншими дітьми.

2. У всіх діях, що стосуються дітей з інвалідністю, першочерговим є забезпечення найкращих інтересів дитини.

3. Держави-учасниці забезпечують, щоб діти з інвалідністю мали право вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, що їх стосуються, яким надається належна вага, що відповідає їхньому віку та зрілості, нарівні з іншими дітьми, а також отримувати допомогу, що відповідає їхній інвалідності та віку, у здійсненні цього права.

Стаття 9

Спеціальні можливості

1. Для того, щоб дати можливість особам з інвалідністю жити самотійно і повною мірою брати участь в усіх аспектах життя, держави-учасниці вживають належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю мали нарівні з іншими особами доступ до фізичного середовища, до транспорту, до інформації та зв'язку, включаючи інформаційно-комунікаційні технології та системи, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих для громадськості або наданих їй, як у міських, і в сільській місцевості. Ці заходи, які включають виявлення та усунення бар'єрів та бар'єрів на шляху до доступності, повинні включати, зокрема:

a) будівлі, дороги, транспорт та інші об'єкти в приміщенні та на відкритому повітрі, включаючи школи, будинки, заклади охорони здоров'я та робочі місця;

b) Інформаційні, комунікаційні та інші послуги, включаючи електронні послуги та екстрені служби.

2. Держави-учасниці також вживають належних заходів для:

a) розробка, впровадження та моніторинг мінімальних стандартів та керівних принципів щодо доступності об'єктів та послуг, відкритих або наданих населенню;

b) забезпечити, щоб приватні підприємства, які пропонують об'єкти та послуги, які є відкритими або надаються населенню, враховували всі аспекти доступності для осіб з інвалідністю;

c) проводити навчання всіх залучених сторін з питань доступності, з якими стикаються особи з інвалідністю;

d) обладнати будівлі та інші об'єкти, відкриті для публіки, знаками шрифтом Брайля, які легко читаються та зрозумілі;

e) надавати різні види помічників і посередників, у тому числі гідів, читачів і професійних перекладачів жестової мови, для полегшення доступності будівель та інших об'єктів, відкритих для громадськості;

f) розробити інші належні форми допомоги та підтримки осіб з інвалідністю для забезпечення їхнього доступу до інформації;

g) сприяння доступу осіб з інвалідністю до нових інформаційно-комунікаційних технологій і систем, включаючи Інтернет;

h) заохочувати проектування, розробку, виробництво і розповсюдження доступних за своєю суттю інформаційних і комунікаційних технологій і систем з тим, щоб доступність цих технологій і систем досягалася з найменшими можливими витратами.

Стаття 10

Право на життя

Держави-учасниці підтверджують невід'ємне право кожної людини на життя і вживають усіх необхідних заходів для забезпечення його ефективного здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими.

Стаття 11

Ризики та надзвичайні гуманітарні ситуації

Держави-учасниці вживають усіх необхідних заходів відповідно до своїх зобов'язань за міжнародним правом, включаючи міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини, для забезпечення захисту та безпеки осіб з інвалідністю в ситуаціях ризику, включаючи збройні конфлікти, надзвичайні гуманітарні ситуації та стихійні лиха.

Стаття 12

Рівність перед законом

1. Держави-учасниці підтверджують, що кожна людина з інвалідністю, де б вона не перебувала, має право на рівний захист закону.

2. Держави-учасниці визнають, що особи з інвалідністю мають правоздатність нарівні з іншими в усіх аспектах життя.

Стаття 13

Доступ до правосуддя

1. Держави-учасниці забезпечують ефективний доступ до правосуддя для осіб з інвалідністю нарівні з іншими, у тому числі шляхом внесення процесуальних і відповідних віку коригувань для полегшення їхньої ефективної ролі як прямих і непрямих учасників, включаючи свідків, на всіх стадіях судового процесу, включаючи розслідування та інші стадії досудового провадження.

2. З метою сприяння ефективному доступу до правосуддя для осіб з інвалідністю держави-учасниці сприяють належній підготовці осіб, які працюють у сфері здійснення правосуддя, у тому числі в поліції та пенітенціарній системі.

Стаття 14

Свобода та особистість

1. Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю нарівні з іншими:

a) користуватися правом на свободу і особисту недоторканність;

b) не позбавляються свободи незаконно або свавільно і що будь-яке позбавлення волі відповідає закону і що наявність інвалідності ні в якому разі не є підставою для позбавлення волі.

Стаття 15

Свобода від катувань і жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання

1. Ніхто не може бути підданий катуванню або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Зокрема, жодна особа не може бути піддана медичним або науковим експериментам без її вільної згоди.

2. Держави-учасниці вживають усіх ефективних законодавчих, адміністративних, судових або інших заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю не піддавалися катуванням або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню нарівні з іншими.

Стаття 16

Свобода від експлуатації, насильства та жорстокого поводження

1. Держави-учасниці вживають усіх належних законодавчих, адміністративних, соціальних, освітніх та інших заходів для захисту осіб з інвалідністю як у їхніх домівках, так і поза ними, від усіх форм експлуатації, насильства та жорстокого поводження, включаючи ті аспекти, які мають гендерний вимір.

2. Держави-учасниці також вживають усіх належних заходів для запобігання всім формам експлуатації, насильства та жорстокого поводження, забезпечуючи, зокрема, належні форми допомоги та підтримки осіб з інвалідністю, їхніх сімей та осіб, які доглядають за особами з інвалідністю, їхніми сім'ями та особами, які доглядають за особами з інвалідністю, у тому числі шляхом інформування та освіти щодо того, як уникнути, виявляти та повідомляти про експлуатацію, насильство та жорстоке поводження. Держави-учасниці забезпечують, щоб служби захисту були чутливими до віку, статі та інвалідності.

Стаття 17

Захист особистої непорочності

Кожна людина з інвалідністю має право на повагу до своєї фізичної та психічної недоторканності нарівні з іншими.

Стаття 18

Свобода пересування та національність

1. Держави-учасниці визнають права осіб з інвалідністю на свободу пересування, свободу вибору місця проживання та громадянство нарівні з іншими, у тому числі шляхом забезпечення того, щоб особи з інвалідністю:

2. Діти з інвалідністю реєструються відразу після народження і з моменту народження мають право на ім'я та набуття громадянства і, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і піклуватися про них.

Стаття 19

Самостійне життя та причетність до місцевої громади

Держави-учасниці цієї Конвенції визнають рівне право всіх інвалідів жити в їхньому звичайному місці проживання з тим самим вибором, що й інші, і вживають ефективних і належних заходів для сприяння повному здійсненню цього права особами з інвалідністю та їх повному включенню та включенню в суспільство.

Стаття 20

Індивідуальна мобільність

Держави-учасниці вживають ефективних заходів для забезпечення індивідуальної мобільності осіб з інвалідністю в максимально можливій мірі, у тому числі шляхом:

a) сприяння індивідуальній мобільності осіб з інвалідністю у спосіб, який вони вибирають, у зручний для них час і за доступною ціною;

b) полегшення доступу осіб з інвалідністю до якісних засобів пересування, пристроїв, допоміжних технологій та допоміжних і посередницьких послуг, у тому числі шляхом їх надання за доступною ціною;

(c) навчання мобільності для осіб з інвалідністю та фахівців, які працюють з ними;

d) заохочення підприємств, що займаються виробництвом засобів пересування, пристроїв і допоміжних технологій, враховувати всі аспекти мобільності осіб з інвалідністю.

Стаття 21

Свобода вираження поглядів і переконань, а також доступ до інформації

Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб інваліди могли користуватися правом на свободу вираження поглядів і думок, включаючи свободу шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї нарівні з іншими, використовуючи всі форми комунікації за своїм вибором, як визначено в статті 2 цієї Конвенції.

Стаття 22

Приватність

1. Незалежно від місця проживання чи умов проживання, жодна особа з інвалідністю не може зазнавати свавільного або незаконного втручання в її особисте життя, сім'ю, житло, кореспонденцію та інші форми спілкування, а також незаконних посягань на її честь і репутацію. Особи з інвалідністю мають право на захист закону від таких нападів чи нападів.

2. Держави-учасниці захищають конфіденційність інформації про особистість, стан здоров'я та реабілітацію осіб з інвалідністю нарівні з іншими.

Стаття 23

Повага до дому та сім'ї

1. Держави-учасниці вживають ефективних і належних заходів для усунення дискримінації осіб з інвалідністю в усіх питаннях, що стосуються шлюбу, сім'ї, батьківства, материнства та особистих відносин нарівні з іншими

4. Держави-учасниці забезпечують, щоб дитина не була розлучена з батьками проти їхньої волі, за винятком випадків, коли компетентні органи, які підлягають розгляду судом, визначають відповідно до чинного законодавства та процедур, що таке відокремлення є необхідним у найкращих інтересах дитини. За жодних обставин дитина не може бути розлучена зі своїми батьками через інвалідність дитини або одного чи обох батьків.

5. Держави-учасниці зобов'язуються у випадку, якщо найближчі родичі не в змозі забезпечити догляд за дитиною-інвалідом, докласти всіх зусиль для забезпечення альтернативного догляду шляхом залучення більш віддалених родичів або, якщо це неможливо, шляхом створення сімейних умов для проживання дитини в громаді.

Стаття 24

Освіта

1. Держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. З метою реалізації цього права без дискримінації та на засадах рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях та навчання протягом усього життя.

5. Держави-учасниці забезпечують, щоб особи з інвалідністю могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійної підготовки, освіти дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. З цією метою держави-учасниці забезпечують розумне пристосування для осіб з інвалідністю.

Стаття 25

Здоров'я

Держави-учасниці визнають, що особи з інвалідністю мають право на найвищий досяжний рівень здоров'я без дискримінації за ознакою інвалідності. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення доступу осіб з інвалідністю до гендерно-чутливих медичних послуг, включаючи реабілітацію, пов'язану зі здоров'ям. .

Стаття 26.

Абілітація та реабілітація

1. Держави-учасниці вживають ефективних і належних заходів, у тому числі за підтримки інших осіб з інвалідністю, для того, щоб дати можливість особам з інвалідністю досягти і підтримувати максимальну незалежність, повні

фізичні, розумові, соціальні та професійні здібності та повне включення та включення в усі аспекти життя. З цією метою держави-учасниці організують, зміцнюють і розширюють комплексні послуги і програми з абілітації та реабілітації, зокрема в галузі охорони здоров'я, зайнятості, освіти та соціальних послуг.

2. Держави-учасниці заохочують розвиток початкової та подальшої підготовки фахівців і персоналу, які працюють у сфері послуг з реабілітації та реабілітації.

3. Держави-учасниці сприяють наявності, знанню та використанню допоміжних засобів і технологій, пов'язаних з абілітацією та реабілітацією осіб з інвалідністю.

Стаття 27.

Праця та зайнятість

1. Держави-учасниці визнають право інвалідів на працю нарівні з іншими; Вона включає право заробляти на життя працею, яку особа з інвалідністю вільно обрала або прийняла, у середовищі, де ринок праці та робоче середовище є відкритими, інклюзивними та доступними для осіб з інвалідністю. Держави-учасниці забезпечують і сприяють реалізації права на працю, у тому числі особами, які стають недієздатними під час роботи, шляхом прийняття, у тому числі законом, відповідних заходів.

2. Держави-учасниці забезпечують, щоб інваліди не утримувалися в рабстві або рабстві і були захищені нарівні з іншими від примусової або обов'язкової праці.

Стаття 28.

Належний рівень життя та соціальний захист

1. Держави-учасниці визнають право інвалідів на достатній рівень життя для себе та своєї сім'ї, включаючи достатнє харчування, одяг і житло, а також на постійне поліпшення умов життя і вживають належних заходів для забезпечення і сприяння здійсненню цього права без дискримінації за ознакою інвалідності.

2. Держави-учасниці визнають право інвалідів на соціальний захист і на здійснення цього права без дискримінації за ознакою інвалідності та вживають належних заходів для забезпечення та сприяння здійсненню цього права.

Стаття 29.

Участь у політичному та громадському житті

Держави-учасниці гарантують політичні права та здійснення політичних прав особами з інвалідністю нарівні з іншими.

Стаття 30

Участь у культурному житті, дозвіллі та відпочинку та спорті

1. Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю брати участь нарівні з іншими в культурному житті і вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю:

- a) мати доступ до творів культури в доступних форматах;
- b) мати доступ до телевізійних програм, фільмів, театральних та інших культурних заходів у доступних форматах;
- c) мати доступ до місць культурної діяльності або послуг, таких як театри, музеї, кінотеатри, бібліотеки та туристичні послуги, а також мати доступ, наскільки це можливо, до пам'ятників та об'єктів, що мають національне культурне значення.

2. Держави-учасниці вживають належних заходів для надання можливості особам з інвалідністю розвивати і використовувати свій творчий, художній та інтелектуальний потенціал не тільки для власної вигоди, але і для збагачення суспільства в цілому.

3. Держави-учасниці вживають усіх належних заходів відповідно до міжнародного права для забезпечення того, щоб закони, що захищають права інтелектуальної власності, не становили невинуватого або дискримінаційного бар'єру для доступу осіб з інвалідністю до творів культури.

4. Особи з інвалідністю мають право нарівні з іншими на визнання та підтримку своєї особливої культурної та мовної ідентичності, включаючи мову жестів та культуру глухих.

5. З метою надання можливості особам з інвалідністю брати участь нарівні з іншими особами у дозвіллі та відпочинку, а також у спортивних заходах, держави-учасниці вживають відповідних заходів:

Доступність – забезпечення людям з інвалідністю *доступу на рівні з іншими* до фізичного оточення, транспорту, інформації, зв'язку, зокрема інформаційно- комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг відкритих, або таких що надаються населенню, як у міських та сільських районах.

Доступність закріплюється як один із восьми загальних принципів Конвенції:

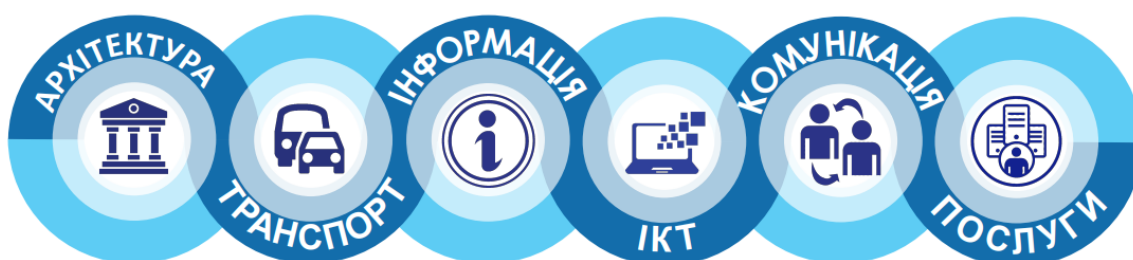
- a) повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу робити свій власний вибір, і незалежності;
- b) недискримінація;
- c) повне й ефективне залучення і включення у суспільство;
- d) повага до особливостей людей з інвалідністю та їх прийняття як компоненту людського різноманіття і частини людства;
- e) рівність можливостей;

- f) доступність;
- g) рівність чоловіків і жінок;
- h) повага до здібностей, що розвиваються у дітей-інвалідів та повага до права дітей-інвалідів на збереження своєї індивідуальності.

ДОСТУПНІСТЬ

Доступність – забезпечення людям з інвалідністю доступу на рівні з іншими до фізичного оточення, транспорту, інформації, зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів та послуг відкритих, або таких що надаються населенню, як у міських та сільських районах.

Ланцюг доступності

Інфографіка розроблена в рамках Всеукраїнської програми «Національне партнерство – узгоджена доступність», яка реалізується Громадською спілкою «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» за фінансової підтримки Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю за рахунок коштів Державного бюджету України.

Національна Асамблея
людей з інвалідністю України
www.naiu.org.ua

ТЕМА 2. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «ДОСТУПНОСТІ» ДЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ.

*Доступність як один з головних чинників
забезпечення прав осіб з інвалідністю.*

*Діючі нормативні документи щодо забезпечення
доступності для маломобільних груп населення.*

Доступність є важливим чинником у забезпеченні прав осіб з інвалідністю. Вона включає в себе різні аспекти, такі як фізична, інформаційна, інституційна та ментальна доступність.

Доступність є невід’ємним правом людей з інвалідністю, яке визнано в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Це означає, що люди з інвалідністю мають право на доступ до фізичного, соціального, культурного середовища, здоров’я та освіти, інформації та комунікації.

Держава, ратифікувавши цю міжнародну угоду, бере на себе зобов’язання щодо її виконання, в тому числі включення питань доступності в політику, стратегії, плани, стандарти, механізми захисту, моніторинг та оцінку.

Важливою умовою реалізації прав людей з інвалідністю є створення безбар’єрного середовища. Це включає в себе забезпечення доступності архітектурного, транспортного та інформаційного середовища.

Таким чином, доступність є ключовим елементом у забезпеченні рівних прав і можливостей для осіб з інвалідністю.

В Україні діють ряд нормативних документів, які регулюють забезпечення доступності для маломобільних груп населення:

1. **Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»¹**: Встановлює, що планування і забудова населених пунктів, формування мікрорайонів, проектування, будівництво і реконструкція об’єктів фізичного оточення без пристосування для використання особами з інвалідністю не допускаються [[Доступність будівель для маломобільних груп населення \(minjust.gov.ua\)](http://minjust.gov.ua)].

2. **Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»¹**: Визначає маломобільні групи населення (МГН) як особи, які відчують труднощі при самостійному пересуванні, одержанні послуги, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі¹.

3. **Державні будівельні норми В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд»¹**: Встановлюють вимоги до доступності будівель і споруд для маломобільних груп населення¹.

4. **ДБН В.2.3-5:2018 Вулиці та дороги населених пунктів²**: Встановлюють вимоги до доступності вулиць, доріг та територій².

5. **ДБН Б.2.2-5-2011 Благоустрій територій²**: Встановлюють вимоги до благоустрою територій².

Ці документи встановлюють вимоги до доступності різних аспектів життя, включаючи архітектуру, транспорт, інформацію та комунікації¹.

ТЕМА 3. ДОСТУПНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙНОГО, ПРЕДМЕТНОГО ТА АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.

Доступність в різних сферах життєдіяльності.

Державні будівельні норми.

*Компенсаторні та допоміжні засоби у формуванні
доступного середовища.*

Доступність комунікаційного, предметного та архітектурного середовища включає в себе ряд напрямків:

1. **Комунікаційна доступність:** Це забезпечення вільного доступу до інформації та комунікаційних технологій для всіх користувачів, включаючи осіб з інвалідністю [Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. **Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб./ за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової Еннс О. В. — К., 2013. —128с**]. Це може включати доступ до веб-сайтів, програмного забезпечення, мобільних додатків, електронних книг, телекомунікацій тощо.

2. **Предметна доступність:** Це створення продуктів, які можуть бути використані всіма людьми без необхідності адаптації чи спеціалізованого проектування. Це може включати розробку продуктів, які враховують різні стилі навчання і рівні розуміння.

3. **Архітектурна доступність:** Це створення будівель та інших фізичних структур, які можуть бути використані всіма людьми без необхідності адаптації чи спеціалізованого проектування. Це може включати розробку будівель, які враховують різні стилі навчання і рівні розуміння.

Ці напрямки важливі для забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних обмежень. Універсальний дизайн відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки він визнає різноманітність людського досвіду і має на меті створити продукти та середовища, які будуть доступні для якомога більшої кількості людей [Сьомка С. В. **Основи дизайну архітектурного середовища : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 480 с.; рис.**].

Державні будівельні норми України (ДБН) – це нормативно-правові акти, затверджені центральним органом виконавчої влади з питань будівництва та архітектури. ДБН охоплюють всі галузі народного господарства держави та регламентують діяльність різноманітних сфер життєдіяльності людини¹.

В Україні діє 190 державних будівельних норм, за останні кілька років реформували близько 60 найболючіших для бізнесу норм. Ці зміни допоможуть попередити можливі ризики для замовника.

На порталі ДБНУ представлено повний перелік ДБН на 2024 рік. ДБН розробляються на продукцію, процеси та послуги в галузі містобудування (проектування, вишукування, територіальна діяльність, зведення, реконструкція і реставрація об'єктів будівництва, планування і забудова населених пунктів і територій), а також в галузі організації, технології, управління і економіки будівництва [[ДБН - всі будівельні норми України на порталі ДБНУ \(dbn.co.ua\)](http://dbn.co.ua)].

Компенсаторні та допоміжні засоби важливі для формування доступного середовища, особливо для людей з особливими потребами.

При облаштуванні вуличного середовища, прилеглої до будівлі території, входів і внутрішнього простору (коридорів, кімнат, навчальних аудиторій, залів тощо) потрібно враховувати можливість та особливості використання компенсаторних і допоміжних засобів, які застосовують люди з інвалідністю, ступінь ураження таких людей та їх нозології. Наприклад, для людини, яка пересувається за допомогою візка, потрібно більше простору для маневрування та відсутність на шляхах руху порогів, бордюрів, сходів, сходинок, стрімких ухилів тощо. Для безпечного пересування та кращого запам'ятовування маршрутів для людей з ураженням зору необхідні певні тактильні та контрастні орієнтири, озвучений супровід візуальних оголошень, позначення шрифтом Брайля тощо. Для людей з порушенням слуху важлива не тільки наявність комунікативних технологій — доступної візуальної інформації (в тому числі про безпеку в санвузлах), але й наявність персоналу, навченому основам жестової мови.

За нозологією людей з інвалідністю, які потребують спеціальних/допоміжних засобів або технологій для переміщення чи орієнтування, можна об'єднати у наступні групи:

- особи з порушенням опорно-рухового апарату;
- особи з порушенням зору;
- особи з порушенням слуху.

Відповідно до кожної нозології людей з інвалідністю пропонуються допоміжні засоби і пристрої, за допомогою яких вони можуть певною мірою компенсувати втрачені чи ослаблені функції організму, розширивши можливості особистої мобільності і межі незалежності від сторонньої допомоги⁵⁶. Компенсаторні засоби — це засоби, які повністю (або значною мірою) компенсують втрачені/ослаблені функції організму і якими споживач вимушений користуватись постійно, та без яких неможливе (значно ускладнене)

пересування, сприйняття зовнішньої (сенсорної) інформації чи здійснення інших соціальних функцій. Допоміжні засоби — це засоби, які необхідні користувачу для спрощення процесу самообслуговування, або з метою підвищення безпеки та комфорту при переміщенні чи здійсненні інших соціальних функцій

Вони можуть включати:

1. **Комунікаційні засоби:** Це можуть бути спеціальні програми або пристрої, які допомагають людям з порушеннями слуху, зору або мови спілкуватися ефективніше¹. Наприклад, використання матеріалів у альтернативних форматах, надання послуги перекладу жестової мови, застосування допоміжних технологій у навчанні, під час іспитів, ЗНО².

2. **Предметні засоби:** Це можуть бути предмети або пристрої, які допомагають людям з фізичними обмеженнями виконувати певні завдання³. Наприклад, використання підйомника².

3. **Архітектурні засоби:** Це можуть бути спеціальні конструкції або модифікації будівель, які допомагають людям з фізичними обмеженнями пересуватися⁴. Наприклад, зміна місця класу (з третього поверху на перший)².

Ці засоби допомагають забезпечити рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних обмежень. Універсальний дизайн відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки він визнає різноманітність людського досвіду і має на меті створити продукти та середовища, які будуть доступні для якомога більшої кількості людей².

ТЕМА 4. ТРАНСПОРТНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДОСТУПНІСТЬ.

Поняття «транспортна доступність».

Вимоги щодо доступності транспортної інфраструктури.

Поняття «інформаційна доступність».

Правове забезпечення інформаційної доступності.

Транспорт — невід’ємна сфера повсякденного життя людей. Розробка та впровадження політики доступного транспорту сприяє покращенню життя людей, в тому числі і осіб з інвалідністю, слугує неодмінною умовою досягнення рівних можливостей та включення в суспільне життя всіх груп населення. Поняття «доступний транспорт» можна розглядати, по-перше, як доступність самого транспортного засобу; по-друге, як облаштовану відповідно до чинних стандартів та потреб людей з інвалідністю і маломобільних груп населення транспортну інфраструктуру (місця для паркування, входи до терміналів, ліфти та ескалатори, телефонні кабінки, заклади торгівлі та харчування на території вокзалів; універсальні туалетні кабінки; забезпечення інформацією у відповідних форматах тощо.) Важливим елементом транспортної доступності є забезпечення безпеки транспортних засобів та дій у надзвичайних ситуаціях, які не повинні створювати нерівності стосовно людей з інвалідністю. Отже, «транспортна доступність» — це надана можливість людям із фізичними, сенсорними або когнітивними порушеннями залишатися мобільними і користуватися самостійно за будь-яких умов всіма послугами і транспортними засобами, які відкриті і надаються всьому населенню. Забезпечення доступності у сфері транспорту регламентується відповідними стандартами і вимогами. Екологічні проблеми, старіння населення, міграція, обмеженість ресурсів, урбанізація та глобалізація є основними суспільними ситуаціями, які створюють виклики транспортній системі. Прискорене впровадження інноваційних технологій, інтеграція різних видів транспорту та використання принципів універсального дизайну є важливими умовами у подоланні наявних викликів. Сфера доступного транспорту повинна створюватися з урахуванням потреб людей з різними видами інвалідності та забезпечувати інтегрований підхід до надання послуг. В Україні люди з інвалідністю не можуть повною мірою скористатися своїми правами на життя, освіту, охорону здоров’я, оскільки транспортна система в цілому залишається для них недоступною.

Згідно з законодавством єдину транспортну систему України становить:

- транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний. А також міський електротранспорт (у тому числі метрополітен);

- промисловий транспорт;
- відомчий транспорт;
- трубопровідний транспорт;

- шляхи сполучення загального користування [Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб./ за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової Еннс О. В. — К., 2013. —128с.]

Транспортна доступність визначається як критерій результативності використання транспортної інфраструктури, що характеризує зв'язність економічного простору у параметрах обсягів перевезених вантажів та кількості пасажирів, часу, вартості та якості у процесі задоволення потреб суспільства з переміщення вантажів та населення¹.

Вимоги до доступності транспортної інфраструктури в Україні визначаються в Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року². Стратегія включає такі пріоритети:

Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року (далі - НТСУ) - системний програмний документ, який визначає цілі і завдання для розвитку транспортної галузі та враховує інтеграцію з європейською транспортною системою (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р).

НТСУ визначає ключові напрями комплексного формування транспортної політики та ефективного державного управління, основні напрями розвитку транспортної галузі на період до 2030 року та включає чотири пріоритети:

Пріоритет 1. Конкурентоспроможна та ефективна транспортна система

Передбачає заходи з підсилення інституційної спроможності органів виконавчої влади в транспортній галузі; із забезпечення розвитку транспортної інфраструктури відповідно до стандартів ЄС, зокрема удосконалення функціонування пунктів пропуску через державний кордон; із реструктуризації державних компаній з метою комерціалізації, демонополізації і відкритої конкуренції, підвищення прозорості, боротьби з корупцією, зменшення транспортних витрат та збільшення ефективності транспорту; підвищення ефективності внутрішніх логістичних операцій вантажного транспорту через усунення існуючих перешкод та вдосконалення відповідної інфраструктури, а також її поєднання з міжнародною та Транс'європейською транспортною мережею (TEN-T); забезпечення комплексного вирішення питань, зокрема

підготовка та реалізація відповідної концепції або виконання програми (планів) розвитку мультимодальних перевезень та логістичних технологій, ін. заходи.

Пріоритет 2. Інноваційний розвиток транспортної галузі та глобальні інвестиційні проекти

Спрямований на проведення суттєвої модернізації існуючих та будівництва нових об'єктів транспортно-логістичної інфраструктури для забезпечення потреби у наданні якісних послуг перевезень, задоволення потреб економіки у перевезенні з урахуванням ресурсних та екологічних обмежень, зменшення транспортної складової у вартості продукції.

В рамках пріоритету 2 передбачається забезпечення комплексного інноваційного розвитку транспорту, зокрема шляхом реалізації державної стратегії (цільового підходу) інноваційної діяльності і розвитку та інвестиційних проектів у транспортній галузі, передбачивши при цьому можливе створення Інноваційного фонду транспорту, та взаємозв'язок цілей і ресурсів за допомогою відповідних планів та програм діяльності і розвитку; запровадження механізму стимулювання поетапної модернізації та розвитку транспортної інфраструктури, оновлення транспортних засобів для потреб галузі, зокрема удосконалення системи управління розвитком транспортної інфраструктури та виконання плану розвитку транспортної мережі на основі національної транспортної моделі; удосконалення на законодавчому рівні механізму використання державно-приватного партнерства під час реалізації проектів з розбудови транспортної інфраструктури; розроблення та виконання програми (плану заходів) оновлення залізничного рухомого складу, у тому числі для високошвидкісних пасажирських та мультимодальних вантажних перевезень, ін. заходи.

Пріоритет 3. Безпечний для суспільства, екологічно чистий та енергоефективний транспорт

Передбачені заходи з удосконалення державної управління безпекою на транспорті відповідно до міжнародних стандартів та зміцнення інституціональної спроможності органів виконавчої влади, що прямо або опосередковано здійснюють регулювання ринку транспортних послуг та заходи державного нагляду (контролю) за безпекою на транспорті: транспорт стає все більш енергозберігаючим та «зеленим», безпечним для пасажирів, клієнтів та довкілля; збільшуються швидкості та зростає економічність транспортних засобів; підвищення рівня безпеки на транспорті; підвищення рівня безпеки дорожнього руху, підвищення рівня безпеки авіаційних перевезень, підвищення рівня безпеки залізничних перевезень, підвищення рівня безпеки судноплавства, підвищення рівня екологічної безпеки на транспорті, ін. заходи.

Пріоритет 4. Безперешкодна мобільність та міжрегіональна інтеграція

Передбачені заходи з розвитку транспортних перевезень пасажирів між регіонами країни та розвиток міських транспортних мереж щодо забезпечення мобільності та функціонування сучасного пасажирського транспорту; забезпечення ефективного державного нагляду (контролю) за якістю надання транспортних послуг з перевезення пасажирів; ін. заходи [[Стратегія - Міністерство інфраструктури України \(mtu.gov.ua\)](#)].

На виконання НТСУ розроблено проєкт Плану заходів на 2020–2022 роки з реалізації Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, оприлюднений на сайті Мінінфраструктури [[Обговорення проєктів нормативно-правових актів - Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України \(mtu.gov.ua\)](#)].

Інформаційна доступність – це властивість інформаційного ресурсу, яка полягає в тому, що користувач та/або процес, який володіє відповідними повноваженнями, може використовувати цей ресурс відповідно до правил, встановлених політикою безпеки, не очікуючи довше заданого (прийнятного) інтервалу часу¹. Суть властивості полягає в тому, що потрібний інформаційний ресурс знаходиться у вигляді, необхідному користувачеві, в місці, необхідному користувачеві, і в той час, коли він йому необхідний.

Незалежно від того, який аспект прав людей з інвалідністю ви будете розглядати, ви завжди будете мати справу з проблемою бар'єрів, які обмежують людей з інвалідністю користуватися своїми правами на рівні з іншими. Доступ до інформації та засобів комунікації є важливим аспектом забезпечення активної участі в житті суспільства та умовою реалізації прав для всіх людей. У Конвенції ООН про права інвалідів зазначається особлива важливість доступності в сфері інформації та комунікації для людей з інвалідністю. Інформаційна доступність включає право шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї, що стосуються прав людини, громадянських, соціальних, політичних та економічних питань.

Питання забезпечення інформаційної доступності стосується всіх аспектів життєдіяльності людей з інвалідністю: доступність інформації в транспорті, під час подорожі на вокзалах та аеропортах, у закладах харчування, лікарнях, аптеках; під час навчального процесу – випуск підручників абеткою Брайля або на електронних носіях; у програмах телебачення з використанням мови жестів; театральних спектаклях та творах мистецтва, матеріалах для голосування під час виборчого процесу тощо.

Держава не «створює» інформацію у власних інтересах. Вона робить це в інтересах своїх громадян. Це частина її «обов'язків». Інформація готується посадовими особами (за рахунок державних коштів) для оприлюднення та використання всіма громадянами країни. Тому на державні інституції покладається особлива відповідальність за те, щоб офіційна інформація була доступна в різних форматах для людей з інвалідністю (веб-сайти відповідали вимогам доступності). Впровадження послідовної державної політики щодо інформаційної доступності гарантуватиме реалізацію громадянських прав (включаючи право на незалежне життя), повноцінну участь (включаючи свободу вибору) і активне залучення в суспільне життя багатьом громадянам з інвалідністю. Інформаційна доступність для людей з інвалідністю має враховувати ступінь і вид функціональних порушень. Як забезпечити, наприклад, доступ до інформації та зв'язку для нечуючих людей? Ключовим у цьому питанні є дотримання принципів доступності та визнання жестової мови, культури та самобутності нечуючих. Забезпеченням інформаційної доступності для цієї групи населення може бути підготовка інформації та матеріалів жестовою мовою. Вона є найбільш ефективним засобом надання інформації і новин для цієї групи людей на телебаченні. Згідно з даними Всесвітньої федерації нечуючих понад 40% країн не забезпечують трансляцію новин та програм про поточні події жестовою мовою, тільки 22% країн надають послуги з субтитрування. Є лише декілька країн, одна з них, Таїланд, які забезпечують видання урядових документів жестовою мовою країни. Таким чином, чимало нечуючих людей не отримують ніякої інформації рідною мовою.

В Україні жестову мову визнано як мову осіб з вадами слуху. Вона є засобом спілкування та навчання і захищається державою. Однак проблема не зникла: існує лише незначна кількість інформаційних і тематичних телепрограм, кіно-, відеофільмів з субтитруванням на телебаченні, хоча це гарантовано законодавством України. Практично немає каналів, на яких люди з проблемами слуху могли б «чути» жестову мову чи бачити «біжучий рядок», титрування майже відсутнє, а іноді такі важлива для нечуючих людей інформація просто перекривається рекламою. Якщо ж «біжучі рядки» і з'являються, зовсім не факт, що вони відображають події на екрані. 5г

На жаль, сьогодні держава не докладє зусиль до заохочення приватних підприємств, які надають послуги громадськості, до надання їх у форматах, доступних і прийнятних для людей з інвалідністю форматах.

Забезпечення інформаційної доступності є найважливішою умовою інтеграції в суспільство незрячих та слабозорих. Вона може бути представлена в різний спосіб: абеткою Брайля, крупним шрифтом, аудіо, електронними засобами, тактильно. Кожне з цих рішень буде працювати, враховуючи

індивідуальні потреби і можливості особи. Наприклад, якщо людина не знає абетки Брайля, то їй зручно отримувати інформацію на електронних носіях. Технологічна еволюція дозволяє отримати доступ до інформації більш ефективно і руйнує чимало бар'єрів для незрячих та слабоворих осіб. Але, якщо при цьому незабезпечені елементи доступності для цієї групи населення, то це буде створювати нові бар'єри і змушувати нести значні додаткові фінансові витрати. При використанні нових технологій потрібно враховувати потреби різних людей, застосовуючи принципи універсального дизайну. Наприклад, коли в автобусі робиться оголошення на моніторі, це ідеально підходить для нечуючих людей, але не задовольняє потреби незрячих пасажирів. Потрібно щоб оголошення дублювалося «голосом». Різні веб-сайти і мережі обслуговують різні потреби за допомогою різних технологій. Відмінно задовольняє потреби незрячих голосовий чат, такий як Skype, в той час як відеочат підходить для користувачів, які спілкуються мовою жестів. Банкомати стали невід'ємною частиною сучасного життя. Але чи враховані при цьому потреби незрячих людей, які мають право користуватися послугами банку на рівні з іншими? Найчастіше — ні. Поширення недоступних банкоматів і використання кредитних карток, недоступних для незрячих та слабоворих користувачів, є дискримінацією цієї групи населення і призводить до серйозних проблем приватного життя, тому що вони повинні покладатися на допомогу інших.

Правове забезпечення інформаційної доступності в Україні включає в себе ряд напрямків. Першочерговим завданням галузі інформаційного права є забезпечення основних міжнародних принципів доступу громадян до відкритої інформації: презумпція відкритості та вільного доступу до інформації; повнота та достовірність інформації; своєчасність надання інформації; обмеження права доступу до інформації відповідно до законних режимів доступу до інформації².

Важливим є також правове регулювання забезпечення інформаційної безпеки особи в Україні, яке має нерозривний зв'язок із інформаційним законодавством³. Захист інформації ведеться для підтримки таких властивостей інформації як: Цілісність — неможливість модифікації інформації неавторизованим користувачем. Конфіденційність — інформація не може бути отримана неавторизованим користувачем. Доступність — полягає в тому, що авторизований користувач може використовувати інформацію відповідно до правил, встановлених політикою безпеки не очікуючи довше заданого (прийняттого) інтервалу часу [[Правове забезпечення державної інформаційної політики \(minjust.gov.ua\)](http://minjust.gov.ua)]

Які критерії треба враховувати веб-розробникам при створенні сайтів?

– Взагалі існує стандарт WCG20, це документація, в якій описані вимоги та норми при розробці та створенні сайта. Якщо говорити в загальному, то потрібно зважати на наступні вимоги:

Усі елементи повинні мати текстові позначки, тобто, якщо створюється будь-який графічний елемент до нього обов'язково прописується текстова позначка.

Правильне використання тегів, йдеться про те, що Html-мова розмітки сторінки, має конкретні правила: певний тег використовується у заголовку, певний тег – у посиланні і т. д. Тому усі теги Html повинні використовуватися за їх призначенням.

Для наочної уяви наведу такий приклад:

Розробник хоче зробити великий шрифт у повідомленні і пише: «Увага!» і далі подає інформацію за текстом, при цьому використовує тег заголовку. Це хибна спроба, тому що для цього не треба використовувати тег заголовку, а просто збільшити шрифт. Трапляється і, навпаки: є заголовок статті, який треба оформити як заголовок, а розробник просто збільшує шрифт. В такому випадку складно працювати з програмами екранного доступу.

Перевірка сайту з клавіатури.

Існує помилкове твердження, що всі вміють користуватися «мишкою», але це не так!

«Мишкою» не можуть користуватися люди з порушенням зору та люди, у яких є порушення моторики, тому важливо тестувати свій сайт з клавіатури.

-Будь ласка, назви Топ-5 сайтів центральних органів влади, які зараз є повністю доступними для людей з порушенням зору?

– Це сайти Національного антикорупційного бюро України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства інформаційної політики України, Міністерства оборони України і Міністерства юстиції України.

– Які майбутні напрямки діяльності волонтерського проєкту «Детектор веб-доступності»?

– Я завжди дотримуюсь думки, що бізнесу потрібно робити свої сайти доступними, бо їхніми клієнтами є також люди з порушенням зору. Тому в подальшому є плани перевіряти, у тому числі, сайти приватних компаній [[Інформаційна доступність | Національна Асамблея людей з інвалідністю України \(naiu.org.ua\)](http://naiu.org.ua)].

ТЕМА 5. РОЗВИТОК УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ.

Поняття «універсальний дизайн».

Становлення концепції «універсального дизайну».

Законодавчі і нормативні акти з питань універсального дизайну.

Універсальний Дизайн – це принцип дизайну місць, речей, інформації, повідомлень та політики, який дозволяє скористатися ними найбільш широкому колу людей у найрізноманітніших ситуаціях та не передбачає створення окремих або спеціальних можливостей для такого користування. У найбільш простому розумінні, **Універсальний Дизайн** – це дизайн усіх речей, в центрі уваги якого знаходиться людина і який враховує потреби кожного і кожної.

Розвиток універсального дизайну відбувався протягом багатьох років. Вперше дизайн навколишнього середовища був визнаний як одна з умов досягнення громадянських прав у «Законі про реабілітацію» (США, 1973 рік). У 1970 році американський архітектор Майкл Біднер висловив думку, що функціональний потенціал кожної людини посилюється, коли знімаються довколишні фізичні бар'єри і бар'єри ставлення¹.

Універсальний дизайн також активно використовується в освіті. Він допомагає забезпечити доступ до навчальних матеріалів для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних потреб. Універсальний дизайн в освіті включає в себе розробку навчальних стратегій, які враховують різні стилі навчання і рівні розуміння [[Universalniy Dizain.pdf \(gnmc.com.ua\)](#)].

Соціальні переваги універсального дизайну. В усьому світі суттєво змінюється склад населення за віком. Зокрема, продовжується тривалість життя людей. Деякі демографічні зміни, що очікуються в першій половині XXI століття:

- ростуть шанси на те, що 50% дітей, народжені в наш час, проживуть більше, ніж 80 років;
- до 2021 р. 35% населення буде старішим за 65 років, а кількість людей віком за 80 років збільшиться на дві третини;
- до 2050 р. на кожну людину, старшу за 65 років, падатиме тільки дві людини віком 18—64 роки (зараз відповідно 6:1);
- протягом декількох наступних десятиріч в Європі значно зменшиться кількість людей, які зможуть допомагати людям похилого віку та доглядати за ними;

- зросте кількість людей з фізичними, розумовими, психічними порушеннями, збільшиться тривалість життя людей з особливо важкими або численними ураженнями.

За таких обставин проблеми інтеграції людей з інвалідністю та маломобільних груп населення у суспільне життя набувають ще більшої актуальності. Незалежне життя. Найкращі умови для інклюзивності⁹³, що дозволяє людям з різним рівнем можливостей жити незалежно, не вимагаючи додаткових матеріальних та людських ресурсів створює універсальний дизайн. На можливість людини залишатись максимально незалежною впливає ступінь доступності та придатності до використання товарів, послуг та умов оточуючого середовища. Забезпечення індивідуальної мобільності всіх груп населення, в тому числі людей з інвалідністю з максимально можливим ступенем їх самостійності значною мірою залежить від використання принципів універсального дизайну у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Мінливість людських можливостей Філософія універсального дизайну передбачає, що людські відмінності природні, їх потрібно враховувати і вони не повинні викликати обмеження в усіх сферах життєдіяльності. Не існує двох людей з абсолютно однаковою зовнішністю, і так само немає двох людей з абсолютно однаковими здібностями. На значну різницю, що існує між людьми, можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні чинники. Здібності можуть відрізнятись залежно від типу діяльності людини, або умов оточуючого середовища, в яких вона виконує цю діяльність. Так само здібності кожної конкретної людини змінюються в онтогенезі та філогенезі.

Завдяки семи принципам Універсального Дизайну речі, простір, послуги, взаємодія між людьми стають зручними, безпечними, доступними:

Універсальний дизайн – це дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання усіма людьми без необхідності пристосування чи спеціального дизайну.

Сім принципів універсального дизайну:

Принцип 1 – Рівність та доступність використання

Принцип 2 – Гнучкість використання

Принцип 3 – Простота й інтуїтивність використання

Принцип 4 – Доступно викладена інформація

Принцип 5 – Терпимість до помилок

Принцип 6 – Малі фізичні зусилля

Принцип 7 – Наявність необхідного розміру, місця, простору.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН

Універсальний дизайн – це дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання усіма людьми без необхідності пристосування чи спеціального дизайну.

СІМ ПРИНЦИПІВ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

	Принцип 1 Рівність у використанні	Дизайн буде корисним для людей з різними здібностями і можливостями
	Принцип 2 Гнучкість використання	Дизайн повинен врахувати широкий спектр індивідуальних уподобань і здібностей
	Принцип 3 Простота та інтуїтивність використання	Використання дизайну повинно бути легким для розуміння, враховувати поточний досвід користувача, знання, лінгвістичні навички або ступінь концентрації
	Принцип 4 Сприйняття та доступність інформації	Дизайн ефективно передає необхідну інформацію користувачеві, враховуючи умови навколишнього середовища або сенсорні можливості користувача
	Принцип 5 Терпимість до помилок	Дизайн мінімізує ризики та несприятливі наслідки ненавмисних або випадкових дій
	Принцип 6 Малі фізичні зусилля	Дизайн можна використовувати безпечно, комфортно та з мінімумом зусиль
	Принцип 7 Наявність необхідного розміру та простору	Дизайн забезпечує відповідний розмір і простір для доступу та використання, враховуючи розмір тіла, рухливість користувача та ін.

Інфографіка розроблена в рамках Всеукраїнської програми «Національне партнерство – узгоджена доступність», яка реалізується Громадською спілкою «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» за фінансової підтримки Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю за рахунок коштів Державного бюджету України.

Національна Асамблея
людей з інвалідністю України
www.naiu.org.ua

Універсальний Дизайн також називають Інклюзивним Дизайном, Дизайном для всіх, а також Дизайном на всі випадки життя. Це не певний стиль дизайну, а орієнтування на усі процеси дизайну, в основі якого лежить відповідальність перед досвідом користувача. Він має схожі риси з рухом «зеленого» дизайну, який також пропонує принцип вирішення проблем проектування на основі базових цінностей екологічної відповідальності.

Універсальний та «зелений» дизайн можна легко назвати двома сторонами одного процесу, але на різних стадіях розвитку. «Зелений» дизайн фокусує увагу на екологічній сталості, тоді як Універсальний Дизайн – на соціальній [<https://www.ud.org.ua/>].

Концепція універсального дизайну виникла в результаті розуміння того, що дизайн продуктів та середовища часто не враховує потреби широкого спектра користувачів. Ця концепція була розроблена з метою створення продуктів, середовищ, програм та послуг, які можуть бути використані всіма людьми максимально можливо без необхідності адаптації чи спеціалізованого проектування¹.

Принципи універсального дизайну були розроблені у 1997 році групою, до складу якої входили архітектори, дизайнери товарів, інженери та дослідники дизайну оточуючого середовища¹. Ці принципи стали основою для оцінки

існуючого дизайну, спрямування процесу подальшого розвитку дизайну та навчання як дизайнерів, так і споживачів використовувати товари та умови оточуючого середовища за більш придатними характеристиками¹.

Універсальний дизайн в Україні застосовується в різних сферах, включаючи архітектурне середовище, транспортну та інформаційну доступність². Він допомагає створювати простори, які враховують потреби всіх користувачів, незалежно від їх фізичних та когнітивних можливостей [[UniversalnyDizain.pdf \(gnmc.com.ua\)](http://UniversalnyDizain.pdf(gnmc.com.ua))].

Три ключових підходи для реалізації прав осіб з інвалідністю відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Розумне пристосування. «Розумне пристосування означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підхожих модифікацій та коректив, що не становлять непропорційного чи невиправного тягаря, для цілей забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини і основоположних свобод». Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю

В законодавстві України термін «розумне пристосування» вживається відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Термін «розумне пристосування» застосовується у різних сферах для подолання бар'єрів, які виникають у конкретної людини. Цей принцип спрямований на досягнення індивідуальної справедливості з урахуванням людської гідності та самостійності. Відмова в розумному пристосуванні є дискримінацією.

▶▶ РОЗУМНЕ ПРИСТОСУВАННЯ

«Розумне пристосування означає внесення, коли це потрібно в конкретному випадку, необхідних і підходящих модифікацій та коректив, що не становлять непропорційного чи невиправного тягаря, для цілей забезпечення реалізації або здійснення особами з інвалідністю нарівні з іншими всіх прав людини і основоположних свобод».

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю

В законодавстві України термін «розумне пристосування» вживається відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Термін «розумне пристосування» застосовується у різних сферах для подолання бар'єрів, які виникають у конкретної людини. Цей принцип спрямований на досягнення індивідуальної справедливості з урахуванням людської гідності та самостійності. Відмова в розумному пристосуванні є дискримінацією.

Інфографіка розроблена в рамках Всеукраїнської програми «Національне партнерство – узгоджена доступність», яка реалізується Громадською спілкою «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України» за фінансової підтримки Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю за рахунок коштів Державного бюджету України.

Національна Асамблея
людей з інвалідністю України
www.naiu.org.ua

Універсальний дизайн в Україні регулюється різними законодавчими та нормативними актами¹. Вони включають міжнародні та вітчизняні акти, які стосуються доступності та універсального дизайну [[Офіційний портал Верховної Ради України \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua)].

На офіційному порталі Верховної Ради України можна знайти інформацію про нормативно-правові акти. Також там можна знайти проекти законів, які стосуються цієї теми [[Офіційний портал Верховної Ради України \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua) , [Офіційний портал Верховної Ради України \(rada.gov.ua\)](http://rada.gov.ua)].

Важливо зазначити, що універсальний дизайн в Україні застосовується в різних сферах, включаючи архітектурне середовище, транспортну та інформаційну доступність. Він допомагає створювати простори, які враховують потреби всіх користувачів, незалежно від їх фізичних та когнітивних можливостей.

ТЕМА 6. ПРИНЦИПИ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ.

Принципи універсального дизайну.

Дизайн-проектування з урахуванням принципів універсального дизайну.

Застосування принципів універсального дизайну в предметно-просторовому середовищі в Україні.

Принципи універсального дизайну. Дизайн-проектування з урахуванням принципів універсального дизайну.

Принципи універсального дизайну були розроблені у 1997 р. групою, до складу якої входили архітектори, дизайнери товарів, інженери та дослідники дизайну оточуючого середовища.

Згідно з позицією Центру з питань універсального дизайну в NCSU (NCSU – North Carolina State University – Державний університет Північної Кароліни) принципи можна застосовувати для оцінки існуючого дизайну, спрямування процесу подальшого розвитку дизайну та навчання як дизайнерів, так і споживачів використовувати товари та умови оточуючого середовища за більш придатними характеристиками.

Принцип 1: Рівноправне використання

Принцип рівності та доступності середовища для кожного – надання однакових засобів для всіх користувачів з метою уникнення уособлення окремих груп населення. Дизайн має бути корисним та легким у сприйнятті та використанні для людей з різним рівнем можливостей.

Рекомендації:

1. Дизайн має враховувати те, що продуктом будуть користуватися особи з різними фізичними та когнітивними можливостями.
2. Завжди забезпечуйте для всіх користувачів рівні умови використання засобів.
3. Уникайте будь-якого виділення груп користувачів чи «навішування ярликів».
4. Недоторканість особистого життя, безпека і надійність, повинні бути досяжні всім користувачам.
5. Дизайн має бути привабливим для всіх користувачів.

Принцип 2: Гнучкість у користуванні.

Дизайн має забезпечити наявність широкого переліку індивідуальних налаштувань та можливостей з врахуванням потреб користувачів.

Рекомендації:

1. Дизайн має відповідати багатьом різним уподобанням і можливостям користувачів.
2. Користувач має сам обирати, в який спосіб він може скористатися виробом.
3. Враховувати, що виробом може користуватися шульга.
4. Необхідно адаптувати вироби під темп користувача.

Принцип 3: Просте та зручне використання

Дизайну повинна бути притаманна простота та інтуїтивно зрозуміле використання незалежно від досвіду, освіти, мовного рівня та віку користувачів.

Рекомендації:

1. Як використовувати продукт, має бути зрозуміло будь-якій особі, незалежно від особистого досвіду, знань, лінгвістичних навичок або рівня концентрації уваги на даний момент.
2. Уникайте зайвих ускладнень.
3. Узгоджуйте дизайн з інтуїцією та очікуваннями користувачів.
4. Враховуйте різні рівні освіти.
5. Розміщуйте інформацію у порядку з урахуванням її важливості

Принцип 4: Сприйняття інформації незалежно від сенсорних можливостей користувачів.

Дизайн сприяє ефективному донесенню всієї необхідної інформації до користувача, незалежно від зовнішніх умов або можливостей сприйняття користувачем.

Рекомендації:

1. Надавайте важливу інформацію у різний спосіб – візуальний, вербальний, тактильний.
2. Забезпечуйте належний контраст між важливішою та супутньою інформацією.
3. Найважливіша інформація має бути викладена максимально зрозуміло.
4. Полегшіть процес розуміння інструкцій та вказівок.
5. Забезпечте сумісність з різними технологіями і засобами, які використовують особи з обмеженими можливостями (компенсаторні і допоміжні засоби).
6. Дизайн має ефективно надавати необхідну інформацію незалежно від умов оточуючого середовища або особливостей сприйняття самого користувача.

Принцип 5: Припустимість помилок

Дизайн зводить до мінімуму можливість виникнення ризиків та шкідливих наслідків випадкових або ненавмисних дій користувачів.

Рекомендації:

1. Дизайн має звести до мінімуму небезпеку чи негативні наслідки від випадкових чи непередбачуваних дій користувача.
2. Елементи, що використовуються найчастіше, мають бути найдоступнішими. Небезпечні елементи потрібно ізолювати, вилучити, або убезпечити.
3. Забезпечте застереження про небезпеку або можливу помилку.
4. Потурбуйтеся про відсутність небезпечних наслідків при ушкодженні обладнання.
5. Упередьте можливість несвідомих дій з боку користувачів при виконанні завдань.
6. Забезпечуйте наявність характеристик, які були б стійкими до помилок або автоматично виправляли допущені помилки.
7. Блокуйте неусвідомлені/ненавмисні дії в завданні, що вимагає пильності.

Принцип 6: Низький рівень фізичних зусиль.

Дизайн сприяє дієвому та зручному використанню з мінімальним рівнем стомлюваності. Дизайн розраховано на незначні фізичні ресурси зусилля, що їх мають докладати користувачі.

Рекомендації:

1. Користувач має максимально ефективно і комфортно діяти у запропонованому форматі або використовувати продукт,кладаючи мінімум зусиль.
2. Зробіть так, щоб користувач міг лишатись в зручному для нього положенні.
3. Мінімізуйте дії, що повторюються.
4. Доведіть до мінімуму необхідність використання довготривалого фізичного зусилля з боку користувача.

Принцип 7: Наявність необхідного розміру і простору при підході, під'їзді та різноманітних маніпуляціях незважаючи на антропометричні характеристики, стан та мобільність користувача.

Рекомендації:

- Забезпечте необхідний розмір і простір для зручного доступу, маніпуляцій та використання продукту будь-яким користувачем, незалежно від його зросту чи статури.
- Враховуйте ступінь мобільності (рухливості) користувача, та можливість використання допоміжних і компенсаторних засобів.
- Забезпечте видимість важливих елементів і легкий доступ до них для будь-якого користувача, незалежно від того, стоїть він чи сидить (наприклад, у візку).

- Потрібно передбачати різні розміри рук і силу стискання.

Забезпечуйте достатній простір для використання допоміжних засобів чи особистого помічника [<https://www.ud.org.ua/publikatsiji/11-printsipi-universalnogo-dizajnu>].

Ці принципи можна застосовувати для оцінки існуючого дизайну, спрямування процесу подальшого розвитку дизайну та навчання як дизайнерів, так і споживачів використовувати товари та умови оточуючого середовища за більш придатними характеристиками.

Універсальний дизайн в Україні застосовується в різних сферах, включаючи архітектурне середовище, транспортну та інформаційну доступність [<https://www.ud.org.ua/prikladi/proekti>].

В архітектурному середовищі, принципи універсального дизайну допомагають створювати простори, які враховують потреби всіх користувачів, незалежно від їх фізичних та когнітивних можливостей. Це може включати створення безбар'єрного середовища, адаптацію виробів під темп користувача, та забезпечення сумісності з різними технологіями і засобами, які використовують особи з обмеженими можливостями.

Застосування принципів універсального дизайну в архітектурному середовищі в Україні. На жаль, на час складання даного посібника тільки на двох об'єктах в Україні замовниками, архітекторами та будівельниками були застосовані принципи універсального дизайну під час проектування та спорудження: Національний центр паролімпійської, дефлімпійської підготовки і реабілітації інвалідів у м. Євпаторія та термінал D Державного підприємства «Міжнародного аеропорту «Бориспіль».

У сфері транспорту, універсальний дизайн може включати створення доступних транспортних засобів, послуг та інфраструктури. Це може включати адаптацію транспортних засобів та інфраструктури для зручного використання всіма групами населення.

У сфері інформації, універсальний дизайн може включати створення доступних інформаційних ресурсів, які можуть бути використані всіма людьми максимально можливо без необхідності адаптації чи спеціалізованого проектування. Це може включати надання важливої інформації у різний спосіб – візуальний, вербальний, тактильний [[UniversalniyDizain.pdf \(gnmc.com.ua\)](https://www.gnmc.com.ua/UniversalniyDizain.pdf)].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поняття «інвалідність» - Пошук (bing.com)
2. Як називати людей з інвалідністю | Інститут масової інформації (imi.org.ua)
3. Маломобільні групи населення – хто це? (minjust.gov.ua)
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю — Конвенції та угоди — Декларації, Конвенції, Угоди та інші правові матеріали (un.org)
5. Доступність будівель для маломобільних груп населення (minjust.gov.ua)
6. Сьомка С. В. Основи дизайну архітектурного середовища : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 480 с.; рис.
7. ДБН - всі будівельні норми України на порталі ДБНУ (dbn.co.ua)
8. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб./ за заг. ред. Байди Л. Ю., КрасюковоїЕннс О. В. — К., 2013. —128с.
9. Стратегія - Міністерство інфраструктури України (mtu.gov.ua)
10. Обговорення проектів нормативно-правових актів - Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (mtu.gov.ua)
11. Правове забезпечення державної інформаційної політики (minjust.gov.ua)
12. Інформаційна доступність | Національна Асамблея людей з інвалідністю України (naiu.org.ua)
13. UniversalniyDizain.pdf (gnmc.com.ua)
14. <https://www.ud.org.ua/>
15. UniversalniyDizain.pdf (gnmc.com.ua)
16. Офіційний портал Верховної Ради України (rada.gov.ua)
17. Офіційний портал Верховної Ради України (rada.gov.ua) , Офіційний портал Верховної Ради України (rada.gov.ua)
18. <https://www.ud.org.ua/publikatsiji/11-printsipi-universalnogo-dizajnu>
19. [<https://www.ud.org.ua/prikladi/proekti>
20. UniversalniyDizain.pdf (gnmc.com.ua)

ЗАВДАННЯ з дисципліни «Універсальний дизайн»

Тематика завдання пов'язана із створенням безбар'єрного середовища для маломобільних груп населення в Україні (серед загальної кількості населення вони становлять: особи з інвалідністю — 10—15 %; особи з тимчасовими порушеннями здоров'я — 1.5%; вагітні — майже 1%; особи похилого віку (пенсіонери) — 30—40%; батьки з дитячими колясками — майже 1%; діти дошкільного віку – в Україні їх нараховується понад 2 млн.).

Об'єктами проєктування можуть бути: спеціальне обладнання чи пристосування, дидактичні матеріали, наочні засоби, тактильні посібники, спеціальні підручники, комунікації, середовище (інтер'єри, екстер'єри), сервіси та системи тощо.

Мета завдання.

- розвиток у студентів навичок систематичного підходу до проєктування спецобладнання, усвідомлення певних закономірностей, важливих в його розробці, створення оригінальних проєктних пропозицій;
- проведення дизайнерського аналізу вітчизняних та зарубіжних розробок за темою завдання, ознайомлення з існуючими аналогами;
- розробка нових принципів формоутворення виробу з метою взаємозв'язків форм з функцією, технологією матеріалів, конструкцією, середовищем експлуатації;
- вивчення композиційного зв'язку функціонально-конструкторської ідеї та об'ємно-просторової форми розробленого об'єкту;
- забезпечення разом з образністю форми, відбиттям в ній функціонального призначення особливостей обраного матеріалу та технології його обробки; композиційної єдності деталей та цілого; пропорційності, масштабності, композиційної єдності форми, кольору та фактури;
- обґрунтування економічної доцільності форм виробів з урахуванням матеріалу, способів його виготовлення, раціональної конструкції, технології, уніфікації вузлів тощо;

Склад проєкту. Завдання виконується у вигляді дизайнерського проєкту з повним обсягом його складових, а саме:

1. Проєктна графіка (ортогональні проєкції в кольорі, перспектива в кольорі, габаритно-компоновочні креслення загального виду та окремих вузлів, схеми ергономічні, а також схеми, що розкривають принципи функціонування об'єкту, необхідну текстову частину, концепцію).

Вся графічна частина цього проєкту виконується за допомогою комп'ютерних програм з подальшим роздрукуванням та оформленням на твердій основі. Формат А1.

2. Пояснювальна записка (курсова робота) до проєкту є теоретичним дослідженням цілей, методів та результатів виконання дизайн-проєкту. Зміст пояснювальної записки відображає роботу студента на всіх етапах виконання проєкту, висвітлює відповідність авторської концепції формоутворення та композиційного рішення об'єктів даним методичним вимогам. Загальний обсяг пояснювальної записки до курсової роботи – 30-40 сторінок із додатками. Основна змістовна частина тексту – не менше 20 сторінок комп'ютерного тексту формату А4. Обсяг використаних джерел та додатків визначається студентом та узгоджується з керівником, і повинен розкривати зміст курсової роботи та відображати усі етапи виконання завдання.

Пояснювальна записка повинна у стислій та чіткій формі розкривати творчий задум дизайнера, містити аналіз сучасного стану проблеми, методів вирішення завдань проєкту, обґрунтування їх оптимальності, опис об'єктів проєктування, висновки та пропозиції стосовно втілення проєкту в життя. Інформацію необхідно доповнити ілюстраціями, ескізами, таблицями, схемами, малюнками тощо.

Захист курсової роботи відбувається за розкладом (заліковий тиждень), затвердженим розпорядженням НМВ.

3. Макет до проєкту. Вибір матеріалів – в залежності від ідеї та її складності (алюмінієві композитні панелі, текстильні матеріали, акрил, текстиль, листовий пластик, 3D друк тощо).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання №1. Скласти понятійно-термінологічний словник універсального дизайну.

Завдання №2. Скласти презентацію на обрану тему.

Під час самостійних занять студенти завершують розпочату в аудиторії роботу та виконують ряд завдань в індивідуальному порядку.

- самостійно вибирається тема клаузурно-проектного рішення;
- ознайомлення з аналогами і проведення їх критичного аналізу;
- виконання пошукових ескізів і вибір проектного рішення;
- визначення колірною рішення;
- розробка ідеї, деталювання;
- вибір художньо-графічних прийомів подачі проектно-графічного рішення;
- вибір художніх засобів, матеріалів і графічних прийомів для виконання проектного завдання (можливі комп'ютерна графіка, змішана техніка, колаж, фото);
- на основі всіх умов завдання виконання проекту.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

У системі оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни «Універсальний дизайн» реалізуються різні види контролю, зокрема: *поточний, курсова робота і підсумковий – іспит (екзаменаційний перегляд)*. Для визначення рівнів теоретичних знань і практичних навичок студентів з тем, які входять до переліку, проводиться поточний контроль. Він включає не тільки оцінювання навчальних досягнень студентів під час проведення аудиторних занять, у процесі виконання завдань самостійної роботи і на консультаціях (під час відпрацювання пропущених занять чи за бажання підвищити попереднє оцінювання), а й передбачає активність студентів на заняттях. Поточний контроль здійснюється у формі перевірок виконання творчих завдань, контролю засвоєння навчального аудиторного матеріалу та запланованого на самостійне опрацювання студентами.

У процесі виконання письмових творчих завдань за критерії оцінювання приймають: повноту розкриття конкретної теми; цілісність та оригінальність зображеного; вміння креативно підійти до вирішення завдань; акуратність оформлення творчої роботи тощо.

Модуль	Критерії оцінювання знань	Кількість балів максимум
<i>Відвідування (18 год. практичні заняття, 54 год. лабораторні заняття)</i>		36
<i>Виконання практичних завдань:</i>		
<i>Завдання №1</i>		12
<i>Завдання №2</i>		12
<i>Створення дизайн-пропозиції</i>		20
<i>Іспит (екзаменаційний перегляд)</i>		10
Всього		90
Додаткові бали		
<i>Передбачено додаткові бали за активність студента під час:</i>		
<i>○ практичних занять</i>		2
<i>○ письмові роботи з підготовки тез конференцій за обраними темами дисципліни</i>		5
Штрафна частина		

Пропуск одного заняття без поважної причини	-2
Здача завдань пізніше узгодженого терміну	-10
Підсумкова семестрова оцінка	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за шкалою ECTS (в балах)	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсової роботи	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно	не зараховано
1–34	F		

ДОДАТКИ

Дизайн-проекти

Рис. А.1. Автор – Чорнобай О., 2024

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН. ГРУПА МДЗ-97.

Завдання 2 семестру 2024-2025 н.р.

Проект за темою: «Дидактичне обладнання для дітей з особливими освітніми потребами». Макетна частина.

Концепція

Дидактичне обладнання призначене для проведення корекційних занять із соціально-побутового орієнтування для осіб сліпих та зі зниженим зором. Обладнання представляє собою набір інструментів та набір різних видів транспорту. Об'ємні макети можна використовувати як корекційні засоби навчання для колективного або індивідуального призначення.

виконала студентка **Олена Мороз**
керівник к. мист. доцент Чугай Наталія Миколаївна

Рис. А.2. Автор – Мороз О., 2024

НАВЧАЛЬНЕ ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Черкаський державний
технологічний університет

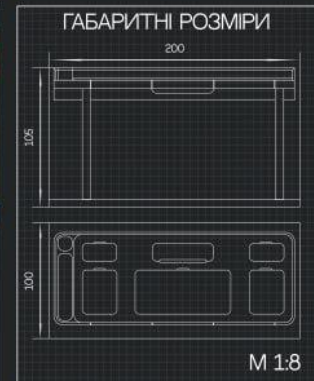
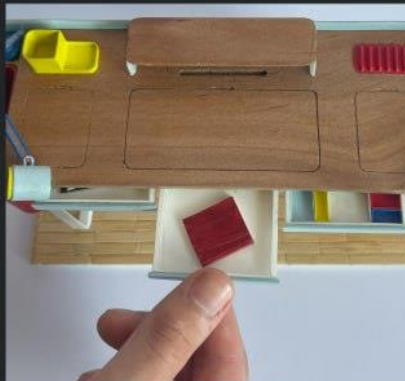
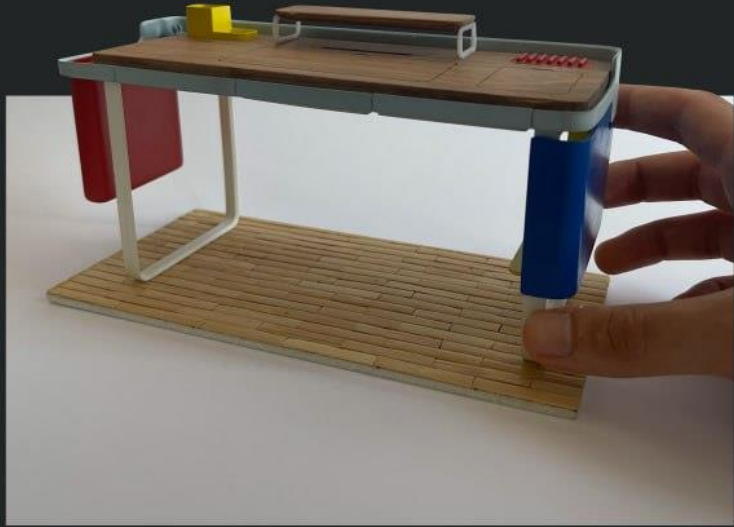
Спеціальність - 022 Дизайн
Освітня програма «Промисловий дизайн» 2024

КОНЦЕПЦІЯ

Розроблено макет столу для навчання, який спеціально призначений для дітей з вадами зору. Даний об'єкт створений з урахуванням особливих потреб таких учнів і може використовуватися для забезпечення комфортного та ефективного навчального процесу. Цей стіл допоможе дітям краще зрозуміти робочу поверхню завдяки тактильним позначкам і спеціально розробленим елементам.

Інтерактивність макету сприятиме дослідженню і вивченню робочого місця дітьми. Вбудовані тактильні позначки допоможуть дітям легко орієнтуватися на столі, знаходити потрібні предмети і матеріали. Це значно полегшить виконання завдань і забезпечить організованість навчального процесу.

Стіл також обладнаний регульованою лампою, що дозволяє налаштувати яскравість і напрямок світла для оптимального освітлення робочої поверхні.

КОЛЬОРОВЕ РІШЕННЯ

Виконав: студент групи МД3-97 Журавель Д. О.

Керівник: к. мист., доцент Чугай Н. М.

Рис. А.3. Автор – Журавель Д., 2024

Макети до проєктів

Рис. Б.1. Автор – Чорнобай О., 2024. Складова частина дидактичного обладнання – гудзики

Рис. Б.2. Автор – Чорнобай О., 2024. Складова частина дидактичного обладнання – блискавка

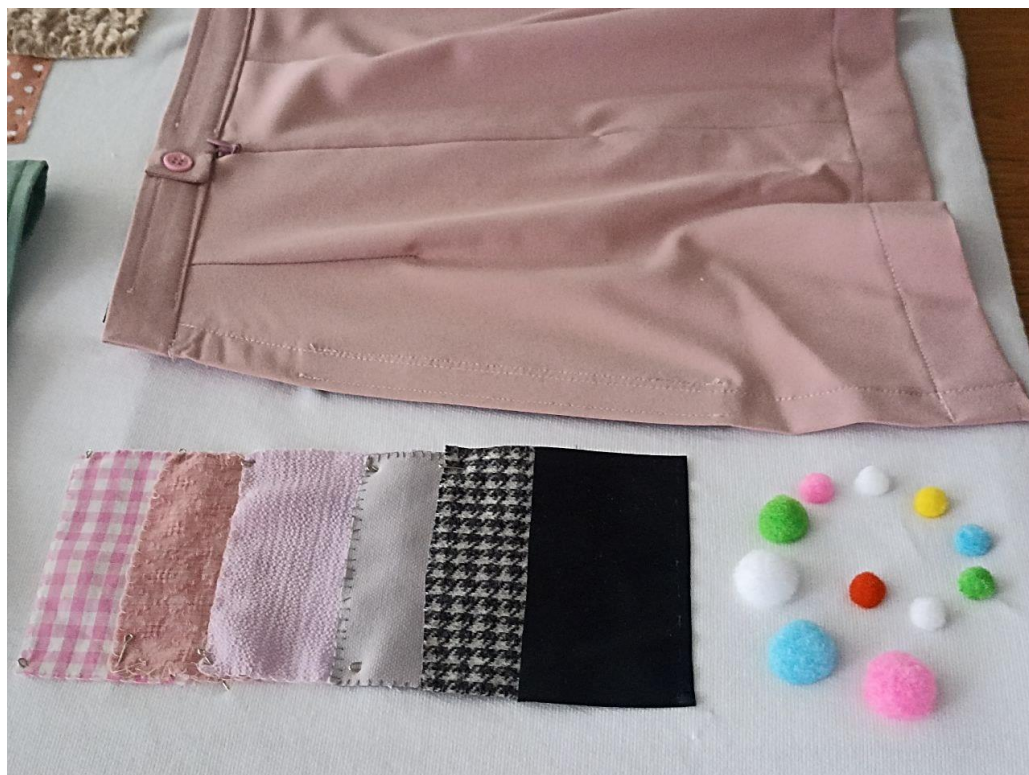

Рис. Б.3. Автор – Чернобай О., 2024. Складова частина дидактичного обладнання -зразки одягу (спідниця)

Рис. Б.4. Автор – Чернобай О., 2024. Складова частина дидактичного обладнання - зразки одягу (сорочка)

Рис. Б.5. Автор – Чернобай О., 2024. Дидактичне обладнання
- загальний вигляд

Рис. Б.6. Автор – Чорнобай О., 2024.
Ергономічна складова дидактичного обладнання

Рис. Б.7. Автор – Чернобай О., 2024. Дидактичне обладнання - зразки матеріалів

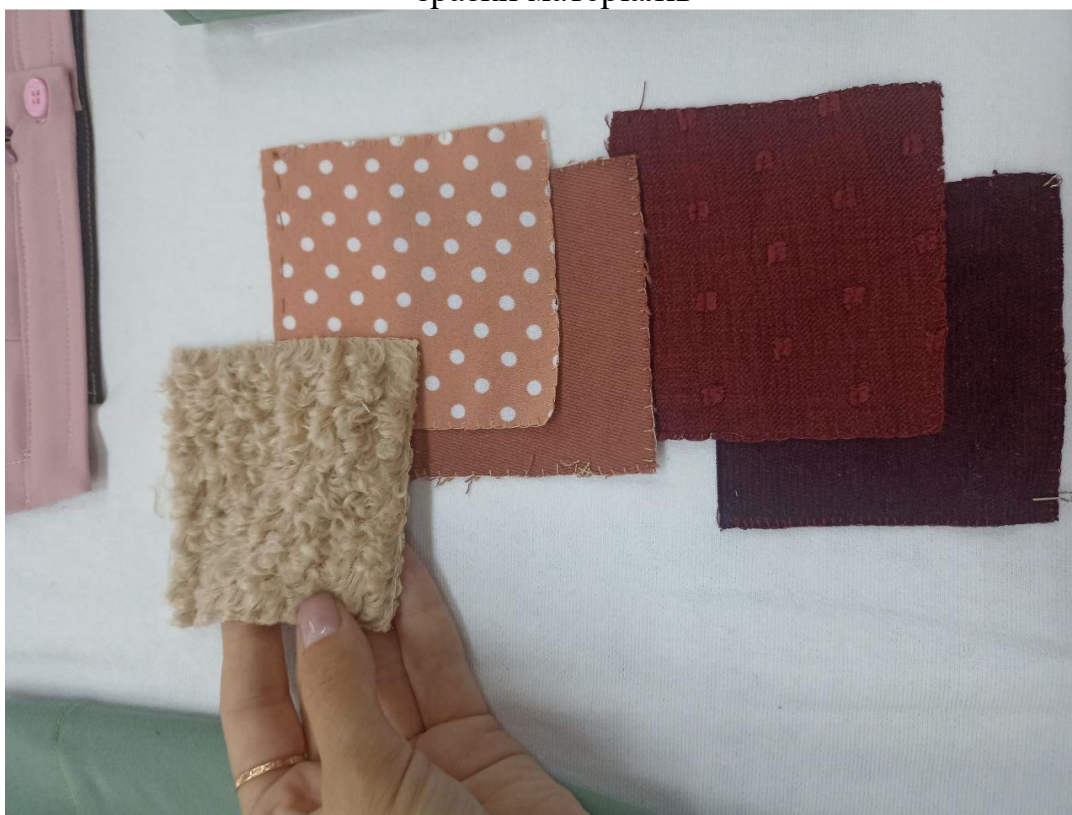

Рис. Б.8. Автор – Чернобай О., 2024. Дидактичне обладнання - матеріали для тактильного розпізнання

Рис. Б.8. Автор – Чернобай О., 2024. Дидактичне обладнання - фурнітура

Рис. Б.9. Автор – Мороз О., 2024. Дидактичне обладнання
- загальний вигляд набору інструментів

Рис. Б.10. Автор – Мороз О., 2024. Дидактичне обладнання - загальний вигляд набору транспортних засобів

Рис. Б.11. Автор – Мороз О., 2024. Дидактичне обладнання
- вигляд зверху

Рис. Б.12. Автор – Мороз О., 2024. Дидактичне обладнання - вигляд зверху

Рис. Б.13. Автор – Мороз О., 2024. Дидактичне обладнання - тактильна поверхня інструментів

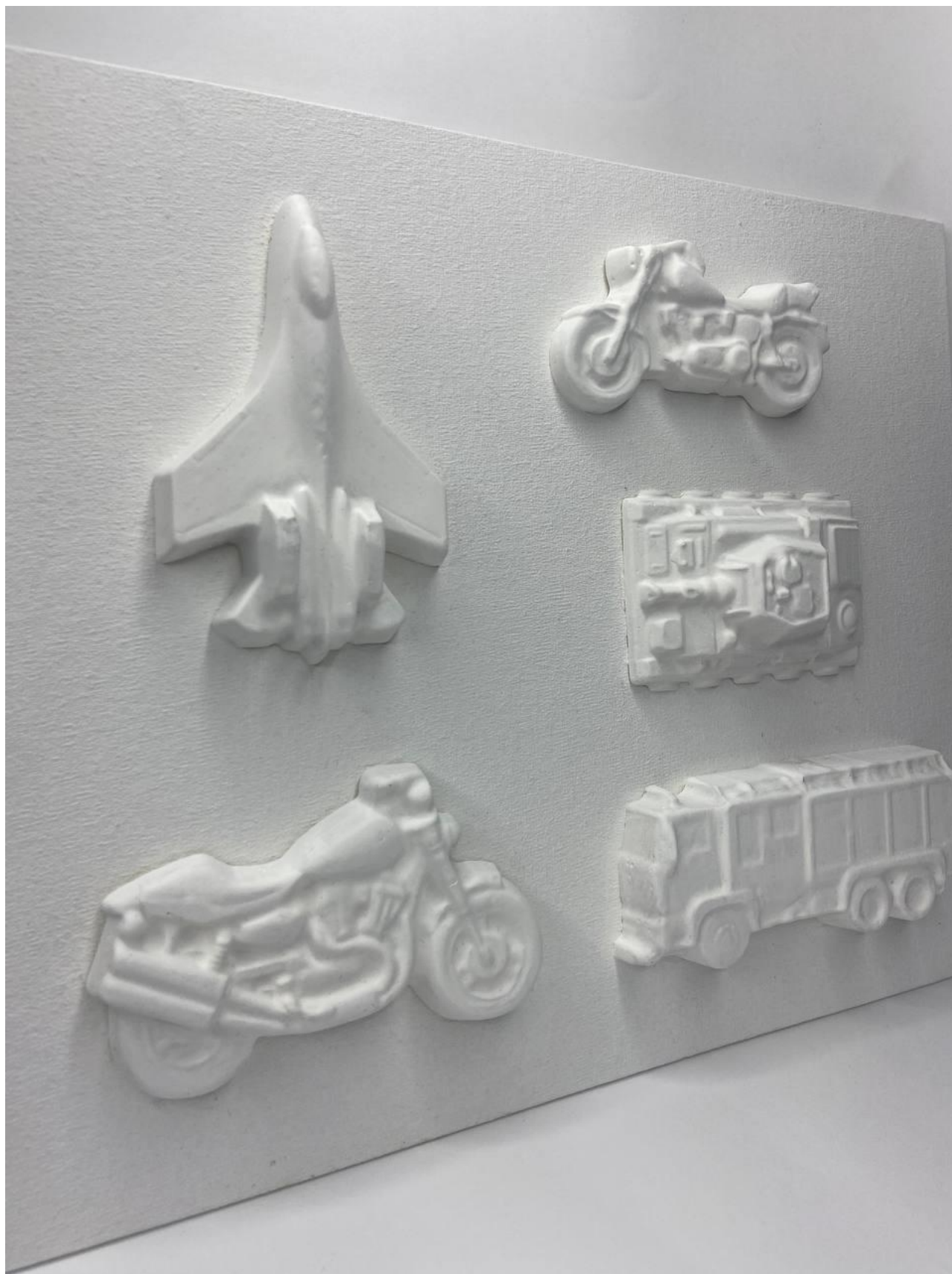

Рис. Б.14. Автор – Мороз О., 2024. Дидактичне обладнання
- вигляд зверху

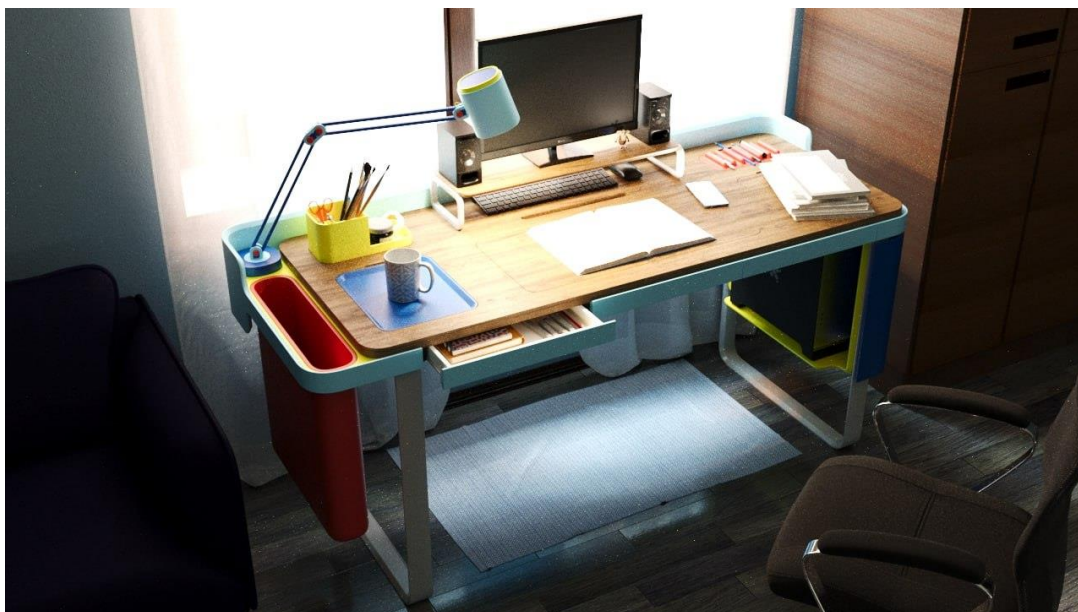

Рис. Б.15. Автор – Журавель Д., 2024. Дидактичне обладнання для дітей з особливими освітніми потребами

Рис. Б.16. Автор – Журавель Д., 2024. Дидактичне обладнання для дітей з особливими освітніми потребами -складові елементи

Рис. Б.17. Автор – Журавель Д., 2024. Дидактичне обладнання - вбудовані розетки

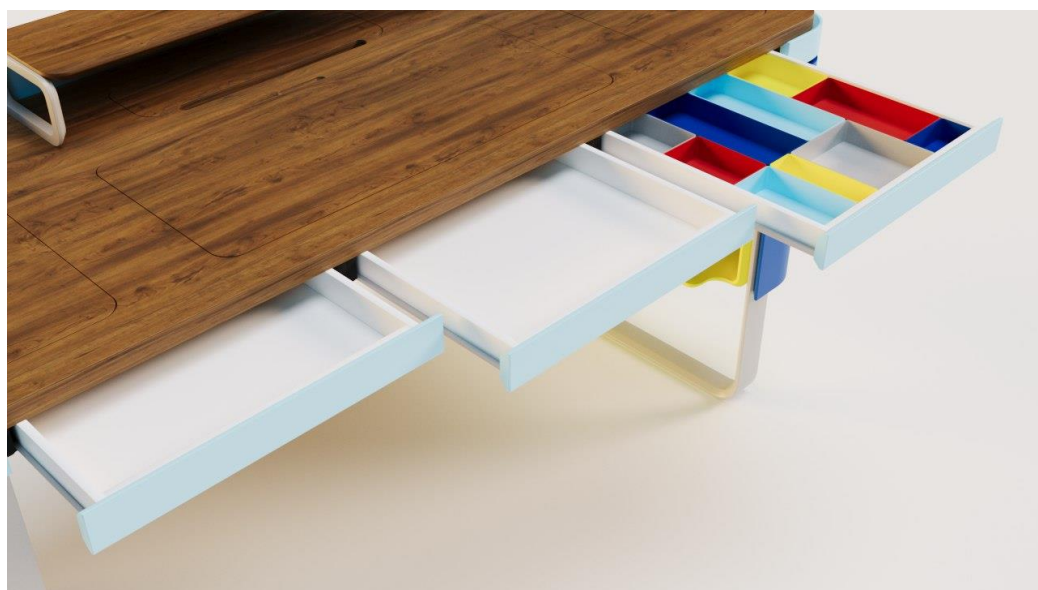

Рис. Б.18. Автор – Журавель Д., 2024. Дидактичне обладнання - тактильні шухляди

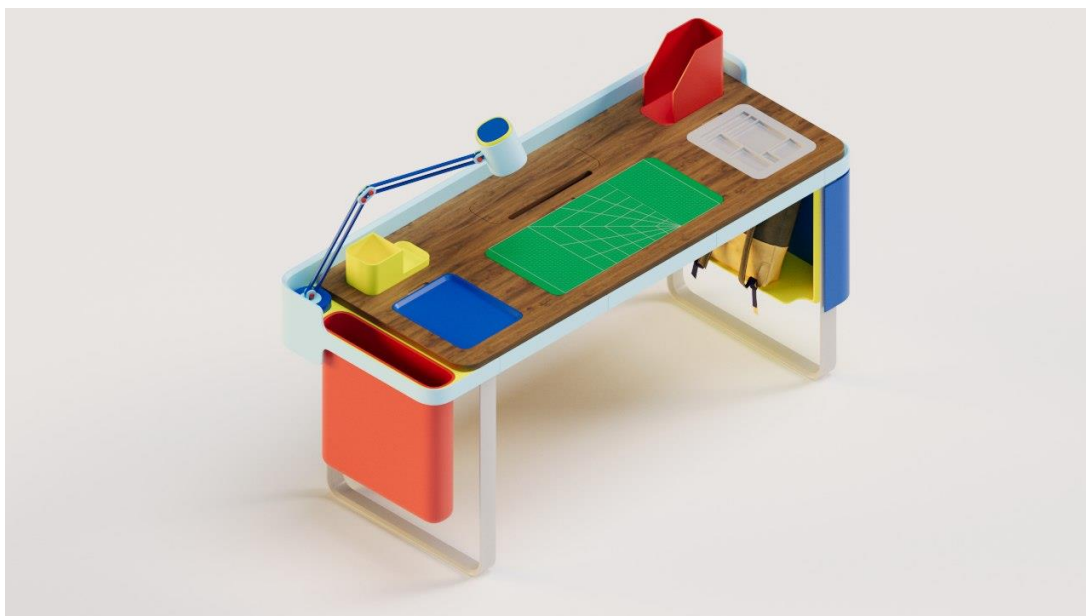

Рис. Б.19. Автор – Журавель Д., 2024. Дидактичне обладнання – зовнішній вигляд

Рис. Б.20. Автор – Журавель Д., 2024. Дидактичне обладнання – комп'ютерна техніка